

wateren huist. Misschien vormen die passages waar de auteur erin slaagt onze verbeeldingskracht te beroeren en verwondering op te roepen, een nog sterkere grond voor zijn moraal van het mededogen, dan de honderden pagina's ethische reflectie die erop volgen.

Marijke DOMS (Boortmeerbeek)

HET MORELE BELANG VAN MUZIEK

Alicja Gescinska, *Thuis in muziek. Een oefening in menselijkheid*. Amsterdam, De Bezige Bij, 2018, 126 p., € 18,99, ISBN 9789403138503.

In dit boekje verdiept Alicja Gescinska – volgens de binnenflap een van de meest toonaangevende jonge filosofen van België en Nederland – zich in ‘het morele belang van muziek’ (19). Muziek heeft volgens haar de “kracht om ons beter te maken” (31). Dit is weliswaar “een mogelijkheid; geen noodzakelijkheid of wetmatigheid” (37). Zij betoogt eerst dat “muziek ons opent voor het perspectief van de ander (...). Muziek is een oefening in empathie” (39). Want als we naar muziek luisteren “ontvouwen zich (voor ons) de emotie, het gevoel, de innerlijke beleving van de ander, die deel worden van onze eigen emoties, gevoelens en beleving” (50). Maar helpt empathie ons om betere mensen te worden? Ja, denkt Gescinska, want “(a)ls de mens zich niet kan inleven in de situatie van zijn arme, zieke, bedroefde of depressieve medemens, dan is de uitbouw van een sociaal rechtvaardige samenleving gedoemd om te mislukken” (62). Maar bovendien draagt muziek bij “aan onze zelfontdekking en zelfontplooiing en dat is een belangrijke component van haar morele betekenis” (65). Muziek doet dat door ons vermogen tot concentratie te versterken. Ten slotte bezit muziek ook nog de “kracht om ons een thuis te bezorgen waarnaar we kunnen terugkeren” (88) en ons verlangen naar geworteldheid in te lossen. Dit wil zij vooral demonstreren aan de hand van haar eigen ervaringen met de muziek van Chopin. Muziek “als manier om in jezelf thuis te komen” (105) en tegelijk als iets dat mensen met elkaar kan verbinden. En om goed te zijn, moet een mens eerst goed in zijn vel zitten. “Muziek bezit geen toverkracht waardoor we na het spelen of beluisteren omgetoverd worden tot goede mensen” (111). Maar “de wereld gaat gebukt onder een gebrek aan begrip en een teveel aan individualistisch isolement. In de muziek leren we mens te zijn, een mens onder mensen” (114).

Het essay is bijzonder vlot geschreven. Het valt bijna niet te geloven dat iemand die pas op zevenjarige leeftijd Nederlands is beginnen te leren de taal zo sterk beheerst (een paar zeldzame, vreemd genoeg door de uitgever niet opgemerkte

fouten niet te na gesproken). De tekst wordt gedragen door een grote liefde voor muziek en de vraag hoe we de verhouding esthetiek-ethiek moeten begrijpen. Of en hoe muziek ons betere mensen kan maken en hoe het mogelijk is dat “zelfs fervente liefhebbers van Mozart en Beethoven toch nog heel slechte mensen kunnen zijn” (36), zijn kwesties die filosofen blijven prikkelen. Het blijft echter een beetje onduidelijk hoe de auteur ‘empathie’ nu eigenlijk opvat. Op p. 48 besluit zij dat “(i)n plaats van cognitie of emotie centraal te plaatsen, empathie beter in termen van begrip en betrokkenheid begrepen (kan) worden”. Maar wat dit dan precies betekent, blijft vaag. En op pagina 63 legt zij er dan de nadruk op dat “(m)et empathie (...) een substantiële cognitieve component – een *Verstehen* – (is) verbonden. Werkelijke empathie (...) is niet de bron van louter emotioneel gedrag”. Zij lijkt ook te veronderstellen dat een componist in de eerste plaats muziek als een middel hanteert om zijn emoties te communiceren, wat me niet helemaal zeker lijkt. Misschien kunnen we beter vertrekken van de vaststelling dat muziek bij een luisteraar in ieder geval vaak emoties opwekt. Maar zijn die emoties dan dezelfde als de emoties die de muzikmaker wil overbrengen (als hij dat tenminste wil)?

Van Jankélévitch weet de auteur dat het niet evident is om muziek als taal op te vatten (93-94; zij had hier ook een beroep kunnen doen op Patricia de Martelaeres essay *De kleur van klanken*). Maar Gescinska blijft vasthouden aan de idee van muziek als communicatie. In ieder geval relateert zij volgens mij op overtuigende wijze wat we van de neurowetenschappen over empathie kunnen leren en beklemtoont zij eveneens met reden dat empathie een belangrijke voorwaarde is voor moraliteit. Het is wat eigenaardig dat zij daarbij niet in discussie gaat met Ignaas Devisch (diens boek over empathie komt niet in de bibliografie voor), hoewel ze wel een van diens inspiratoren, Paul Bloom, duidelijk niet wenst te volgen (60-62). Bij de idee dat muziek ons een thuis kan bezorgen zijn wellicht ook een paar vragen te stellen. Voor zover dit afhankelijk is van het herkennen van een aantal vertrouwde zaken, zoals Poolse aspecten in de muziek van Chopin, kunnen we ons afvragen of dit dan wel voor iedereen weggelegd is. Kan een niet-Pool dan niet tot zichzelf komen bij Chopin? Ook vroeg ik me af of Gescinska in dit deel niet geruisloos overstapt van een altruïstische vorm van moraal naar een model dat eerder aan deugdenethiek doet denken. Ook moest ik even denken aan Levinas, die juist *ontworteling* ziet als voorwaarde voor een ethisch leven en het heeft over Abraham die in tegenstelling tot Odysseus uit zichzelf wegtrekt om nooit meer thuis te komen. En passant geeft Gescinska heel wat voorbeelden van muzikanten die juist geen goede mensen zouden (geweest) zijn. Dat versterkt de vraag hoe dit dan mogelijk is, een vraag die in de loop van het boekje wat vergeten raakt.

Na de lectuur vroeg ik me af of het niet zo kan zijn dat muziek juist emoties opwekt die ons in onszelf dreigen op te sluiten. Zo zou muziek juist eerder een voorwaarde

voor *immoraliteit* kunnen worden. Dat we soms het gevoel hebben door muziek in ons 'diepste zelf' geraakt worden, lijkt onbetwistbaar. Of dit aanleiding geeft tot goedheid of slechtheid, hangt dan misschien eerder af van de vraag hoe dat 'zelf' daarvoor al georiënteerd was. Wat er ook van zij, dit mooi uitgegeven boekje behandelt een intrigerend thema en zal, ondanks wat gebrek aan conceptuele helderheid en argumentatieve scherpte, voor niet al te kritisch ingestelde lezers ongetwijfeld een bron van geestelijke verstrooiing zijn, al was het maar door de vele anekdotes die de auteur onder meer uit haar eigen leven plukt.

Philippe LEPERS (Kortrijk)

EEN FILOSOFISCHE ROMAN?

Ann Van Sevenant, *Filosofie en fictie. Denkbeelden in dialoog*. Utrecht, Klement, 2018, 255 blz., € 28,99, ISBN 9789086872718

De voorbije jaren schreven drie Vlaamse filosofen een roman met een duidelijke wijsgerige inslag. Alicja Gescinska publiceerde *Een soort van liefde* (De Bezige Bij, 2016); Peter De Graeve bracht een jaar later *De afvalligen* (Polis, 2017) in de boekhandel. Nu komt Ann Van Sevenant met *Filosofie en fictie/Denkbeelden in dialoog* (bij Klement).

Is haar boek echt een roman? Sommigen zullen twijfelen en misschien zou de auteur dit zelfs betwisten. Maar eigenlijk is *Filosofie en fictie* wel een roman, weliswaar een ongewone roman. Is het boek niet tegelijk een filosofisch werk? Jawel, omdat Ann Van Sevenant haar roman bijzonder filosofisch heeft ingekleed. Er is immers een wijsgerig decorum dat zich niet laat herleiden tot wat opsmuk.

Het boek blijft wel een roman, vooral omdat er een plot is. Voor de wijsgerige dimensie krijgt de lezer talrijke, heel duidelijke indicaties. Op een eerste niveau zijn de personages wijsgeren, de ik-verteller en Annick in het eerste dialoog-deel, Adriaan en Amber in het tweede deel. Er is natuurlijk meer. Op een tweede niveau voeren die personages filosofische gesprekken. Daarbij schuwen zij in hun breedsprakigheid geen overvloedige referenties aan de grote auteurs en teksten uit de geschiedenis van de filosofie, van Zarathustra tot Jacques Derrida. Er is uiteindelijk een derde niveau in de ontplooiing van de plot.

Een roman moet natuurlijk een plot bevatten, een dramatisch verloop met een aanloop, een midden en een afloop of ontknoping. Ook zo'n intrige vindt de lezer hier in een weliswaar onconventionele of ongewone vorm. Hij moet de aanloop